

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Анотація. У статті розглянуті специфіка та проблеми застосування адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері інформаційних правовідносин. Були виявлені та описані недоліки чинного законодавства в галузі адміністративної відповідальності та їх вплив на інформаційну сферу. Застосування законодавства, що регулює інформаційні правовідносини на практиці демонструє яскраві приклади інформаційних правопорушень та неможливість забезпечення повної інформаційної безпеки суспільства. Для боротьби з порушенням прав в даній сфері діє інститут юридичної відповідальності, який представлений адміністративною, кримінальною, цивільно-правовою та дисциплінарною відповідальністю. Основною та найбільш застосованою є адміністративна відповідальність. Розглянуті чинні механізми адміністративної відповідальності в інформаційній сфері та було розглянуто ряд неточностей, що містить чинне законодавство. Так, було зроблено висновки про необхідність виділення окремого розділу в Кодексі про адміністративні правопорушення, який би передбачав повний перелік правопорушень у сфері обігу інформації. Розглянуто позитивні наслідки створення норми, яка б передбачала адміністративну відповідальність юридичних осіб за скоєння інформаційних правопорушень. Та зазначено необхідність врегулювання в нормах КУпАП встановлення відповідальності за зміст та якість медіаконтенту на телебаченні та радіо.

Ключові слова: інформаційна сфера, інформаційні правовідносини, інформаційні правопорушення, адміністративна відповідальність.

Hlushchenko Nataliia, Holovach Anastasiia
Academic and Research Institute of Law of the
Sumy State University

ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY IN THE INFORMATION FIELD

Summary. The article considers the specifics and problems of administrative liability for offenses in the field of information legal relations. Due to the rapid development of information relations, the issue of regulatory and legal support of information security has become especially relevant. A brief description of the concepts of «information legal relations», «information offense», «administrative liability» is briefly considered. The current normative legal acts concerning the imposition of administrative liability for offenses in the field of information relations were considered and analyzed. The shortcomings of the current legislation in the field of administrative liability and their impact on the information sphere were identified and described. The application of the legislation that regulate information legal relations in practice demonstrates vivid examples of information offenses and the impossibility of ensuring full information security of society. To combat violations of rights in this field there is an institution of legal liability, which is represented by administrative, criminal, civil and disciplinary liability. The main and most applicable is administrative liability. The current mechanisms of administrative liability in the information sphere are considered and a number of inaccuracies contained in the current legislation were considered. There is a real need for further detailed research and development of the institute of legal responsibility in the field of information relations. Today it is at the stage of formation and development. Thus, it was concluded that it is necessary to allocate a separate section in the Code of Administrative Offenses, which would provide a complete list of offenses in the field of information circulation. The positive consequences of creating a rule that would provide for administrative liability of legal entities for committing information offenses are considered. However, the need to regulate the norms of the Code of Administrative Offenses to establish responsibility for the content and quality of media content on television and radio is noted.

Keywords: information field, information legal relations, information offenses, administrative responsibility.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної держави неможливо уявити без якісного інформаційного суспільства, яке орієнтоване на врахування інтересів всіх категорій людей. В такому суспільстві кожен має вільний доступ до інформації, користується нею, зберігає, накопичує та розпоряджається. Україна не є винятком, вона також переживає етап формування інформаційного суспільства. Важливою умовою розвитку демократичної держави є створення ефективної системи забезпечення прав людини в інформаційній сфері. В даний момент, в країні відсутній ефективний механізм захисту інформаційних правовідносин, що значно ускладнює реалізацію та побудову вищезазначеної системи.

Основне місце в системі заходів охорони інформаційних правовідносин займає адміністра-

тивна відповідальність. Спрямуванням норм адміністративної відповідальності є попередження та припинення правопорушень у сфері інформаційних відносин, які охороняються законом.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що застосування законодавства про адміністративну відповідальність у сфері інформаційних правовідносин на практиці демонструє нам недосконалість системи, яка призводить до порушення інформаційних прав та утворення певних перешкод при забезпеченні інформаційної безпеки особи та суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Було проведено багато досліджень, що стосуються даної теми. Визначних здобутків в дослідженні даної теми досягли такі науковці: Т.С. Перун, О.М. Селезньова, Ж.П. Юсип, Г.М. Писаренко,

А.О. Волкова, К.І. Беляков, О.С. Брель, О.О. Кулінич, О.В. Кохановська.

Метою даної статті є дослідження специфіки та проблем застосування адміністративної відповідальності за порушення прав у сфері інформаційних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день існує велика кількість визначень поняття «інформаційні відносини».

Зокрема, Кормич Б.А. трактує інформаційні правовідносини як врегульовані інформаційно-правовою нормою інформаційні відносини, сторони яких виступають в якості носіїв взаємних прав та обов'язків, встановлених та гарантованих інформаційно-правовою нормою [1].

За О.В. Синеюким, інформаційні правовідносини – це суспільні відносини, які виникають під час створення, розподілу та використання інформації та врегульовані нормами інформаційного права, учасники якого володіють юридичними правами та обов'язками [2].

Через стрімкий розвиток інформаційних відносин особливої актуальності набула проблематика нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки. За останній час, була прийнята велика кількість законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які спрямовані на врегулювання інформаційних правовідносин та сприяють створенню безпечного інформаційного середовища. Попри це, стрімко збільшується статистика кількості масових кібератак та блокування роботи державних органів, банків, об'єктів життєзабезпечення тощо. Невтішні показники демонструють нам уразливість інформаційного середовища та неефективність правової системи інформаційної безпеки.

Інформаційне правопорушення – це протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на врегульовані законом суспільні відносини, що виникають під час здійснення інформаційної діяльності (отримання, використання, поширення та зберігання учасниками інформаційних правовідносин інформації), і за яку законом передбачено інформаційну відповідальність [3].

Суб'єктами правопорушення в інформаційних правовідносинах визначають як фізичних та юридичних осіб залежно від виду юридичної відповідальності.

В якості об'єктів виступають суспільні відносини, що виникають в інформаційній сфері, серед яких: відносини в галузі забезпечення інформаційної безпеки, бібліотечної справи, авторського права, а також відносини щодо регулювання інформації з обмеженим доступом.

Предметом правопорушення в інформаційній сфері виступають: інформація (інформація про особу, факти, явища, події тощо), комп'ютерна інформація, документована інформація тощо.

Об'єктивна сторона правопорушення в інформаційній сфері характеризує зовнішнє вираження процесу незаконного посягання на інформацію. Її утворюють такі ознаки:

- 1) порушення норм права в інформаційній сфері шляхом діяння (дії, бездіяльності);
- 2) заподіяння шкоди інформаційним інтересам особистості, суспільства або держави або створення реальної небезпеки такої шкоди;

3) наявність причинного зв'язку між небезпечним діянням в інформаційній сфері і наслідками у вигляді заподіяння шкоди інформаційним інтересам особистості, суспільства або держави [4].

Порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України [5].

Адміністративна відповідальність займає першочергове місце серед системи заходів охорони суспільних відносин в інформаційній сфері серед правових механізмів, які забезпечують інформаційну безпеку. Норми адміністративної відповідальності спрямовані на профілактику та припинення протиправних дій відносно інформаційних правовідносин.

Адміністративна відповідальність настає внаслідок вчинення особою адміністративного правопорушення, тобто порушення законодавства про адміністративні правопорушення, яке регулює суспільні відносини в сфері захисту особи, суспільства та держави від вчинення адміністративних правопорушень. Адміністративна відповідальність є реакцією держави на вчинення адміністративних правопорушень в різних сферах та виражена в застосуванні відповідними органами державної влади та посадовими особами адміністративних покарань, які передбачені законодавством.

У всіх випадках відповідальність за адміністративні правопорушення настає перед державою, яка встановлює повноваження для органів, які займаються розглядом справ про такі правопорушення та обирають заходи покарання. Цим аспектом адміністративна відповідальність суттєво відрізняється від цивільно-правової та дисциплінарної.

Варто зазначити, що у 1960-1970-х рр. науковці розробили основні положення про адміністративну відповідальність та підготували проекти кодифікованих актів. Завдяки цьому, адміністративна відповідальність набула формальних ознак самостійного виду юридичної відповідальності. Знадобилось ще декілька років праці, щоб 7 грудня 1984 р. був прийнятий Кодекс про адміністративні правопорушення, який набрав чинності 1 червня 1985 р. Кодекс є чинним, з поступово внесеними доповненнями та змінами. Використовується як універсальний засіб казуального регулювання різноманітних суспільних відносин.

Законодавство, яке регулює адміністративну відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері містить ряд прогалин в адміністративно-правовому регулюванні, що безпосередньо впливає на недоліки його практичного впровадження у сфері забезпечення інформаційних прав та свобод. Разом з цим, законодавство про адміністративну відповідальність розвивається не так стрімко як інформаційне суспільство. Як наслідок, рівень розвитку інформаційного суспільства та рівень розвитку адміністративного законодавства не співпадає і це також негативно впливає на суспільний правопорядок.

Діюче законодавство досі не має закріпленого чіткого переліку законодавчих актів, які передбачають адміністративну відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері. Варто

зазначити, що Закон України «Про інформацію» до 2011 р. у ст. 47 містив перелік правопорушень, серед яких 11 правопорушень можна було віднести до адміністративних. 9 травня 2011 року, стала чинною нова редакція Закону, в якій даний перелік відсутній.

Більшість складів інформаційних правопорушень, які містить Кодекс України про адміністративні правопорушення розташовані в різних його главах, що значно ускладнює регулювання інформаційних правовідносин. Аналізуючи Особливу частину КУпАП, з різних глав можна виділити 49 складів правопорушень у сфері інформаційної безпеки, за які передбачена адміністративна відповідальність.

Розглянувши всі склади адміністративних правопорушень інформаційних відносин в Кодексі, доцільно розділити їх на три групи:

а) забезпечення доступу фізичних та юридичних осіб до публічної інформації, необхідної для реалізації їх прав, свобод та законних інтересів;

б) забезпечення обмеження доступу до певних відомостей, розповсюдження яких може спричинити негативний вплив правам та свободам громадян, законній діяльності юридичних осіб, або національній безпеці;

в) забезпечення безпеки у сфері медіа-інформації [6].

В більшості розглянутих норм присутній бланкетний характер, що спонукає до дослідження їх юридичного взаємозв'язку з законодавчими актами, у галузі регулювання інформаційних правовідносин.

Доступ осіб до публічної інформації, яка необхідна для реалізації їх законних прав, свобод та інтересів має конституційну основу. Він забезпечується рядом нормативно-правових актів, основні з яких, Закон України «Про інформацію» та Закон України «Про доступ до публічної інформації».

Наприклад, ст. 11 Закону України «Про інформацію» передбачає, що кожному забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом [5].

Стаття 3 Закону України «Про доступ до публічної інформації» однією з гарантій забезпечення права на доступ до публічної інформації передбачає юридичну відповідальність, що проявлена в адміністративно-правових приписах КУпАП [7].

Певна кількість нормативно-правових актів передбачає забезпечення обмеження доступу до певних відомостей, розповсюдження яких може спричинити негативний вплив правам та свободам громадян, законній діяльності юридичних осіб, або національній безпеці. Насамперед, такі обмеження передбачені Конституцією України. Так, ст. 34 Конституції України зазначає, що такі обмеження можуть бути запроваджені у визначених законом випадках в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського порядку.

Аналізуючи положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, можна виділити 12 складів адміністративних правопорушень в галузі забезпечення безпеки у сфері медіа-інформації. Проте, законодавцем проігноровані норми, які передбачають адміністративну відповідальність за підставами, які зазначені в ч. 2 ст. 6 Закону України «Про телебачення

та радіомовлення». Тобто, адміністративна відповідальність за зміст та якість медіаконтенту на телебаченні та радіо встановлена не була.

Аналіз вищезазначених статей свідчить про існування невідповідності між безпосереднім та родовим об'єктом адміністративного правопорушення. Скоригувати таку ситуацію можливо шляхом внесення змін до КУпАП. Створення окремого розділу, де закріплено повний перелік правопорушень у сфері інформаційних правовідносин посприє запровадженню ефективної правової регламентації адміністративної відповідальності. Родовим об'єктом інформаційних правопорушень будуть суспільні відносини, які виникають при забезпеченні інформаційної безпеки. Відповідно до цього, безпосередній об'єкт визначатиметься відповідно до порушеного конституційного права. Так можна буде виділити адміністративні порушення у сферах збирання, зберігання, використання та поширення інформації. Правопорушення, які передбачають порушення декількох таких прав одночасно (і збирання, і зберігання, і використання, і поширення) варто винести окремими статтями.

Відсутність такого розділу КУпАП в даний момент ускладнює правове регулювання інформаційних правовідносин тим, що провадження здійснюються різними органами, уповноваженими на розгляд справ про адміністративні правопорушення.

Ще одним проблемним аспектом є накладення адміністративної відповідальності за вчинення інформаційних правопорушень на юридичних осіб. Сучасні норми КУпАП передбачають, що суб'єктом таких правопорушень виступають лише фізичні особи. Такий підхід є некоректним, тому що чинне законодавство містить приклади притягнення юридичної особи до відповідальності за скоєння правопорушень в інформаційній сфері. Так, в ч. 3 ст. 18 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [8] зазначено, що суд припиняє випуск видання у разі поширення відомостей, що містять заклики до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України; пропаганду війни, насильства та жорстокості; розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі; розповсюдження порнографії, а також з метою вчинення терористичних актів та інших кримінально караних діянь.

Вважаємо за доцільне, визнання юридичної особи повноцінним суб'єктом адміністративного правопорушення в інформаційній сфері при встановленні факту скоєння юридичною особою такого правопорушення. Справедливим буде закріплення рівноцінного покарання за однакові види адміністративних порушень у сфері інформаційних правовідносин як для фізичної особи, так і для юридичної.

Висновки і пропозиції. На сьогоднішній день інститут юридичної відповідальності у сфері інформаційних правовідносин перебуває на стадії розвитку та становлення. Підсумовуючи вищезазначене, доцільно зробити висновки про те, що створення окремого розділу КУпАП, де буде наведений весь перелік інформаційних правопорушень позитивно сприятиме на запровадження ефективної правової регламентації адміністра-

тивної відповідальності у сфері інформаційних правовідносин. Варто переглянути та врахувати прогалини щодо врегулювання в нормах КУпАП встановлення відповідальності за зміст та якість медіаконтенту на телебаченні та радіо. Також,

доцільним є закріплення в Кодексі про адміністративні правопорушення норми, яка передбачатиме адміністративну відповідальність для юридичних осіб за порушення прав в інформаційній сфері.

Список літератури:

1. Кормич Б.А. Інформаційне право: підручник. Харків : БУРУН і К., 2011. 458 с.
2. Селезньова О.М., Юсип Ж.П. Поняття «Інформаційних правовідносин»: доктринально-правовий ракурс. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2017. № 46. С. 21–24.
3. Писаренко Г.М. Юридична відповідальність в інформаційній сфері: окремі аспекти становлення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2016. Вип. 36. Т. 2. С. 55–58.
4. Волкова А.О. Особливості юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері. *Правова інформатика*. 2014. № 1. С. 72–80.
5. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48 // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 29.11.2020).
6. Перун Т.С. Адміністративна відповідальність в системі заходів забезпечення інформаційної безпеки України. *ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні*. Збірник матеріалів ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.) Львів : НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 155–160.
7. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI / *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 32 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 29.11.2020).
8. Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні : Закон України від 16.11.92 р. № 2782-XI / *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 1 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (дата звернення: 28.11.2020).

References:

1. Kormych B.A. (2011). *Informacijne pravo* [Information law]. Kharkiv: BURUN i K. (in Ukrainian)
2. Seleznjova O.M. Jusyp Zh.P. (2017). Ponjattja «Informacijnykh pravovidnosyn»: doktrynaljno-pravovyj rakurs [The concept of "Information Relations": doctrinal and legal perspective]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, vol. 46, pp. 21–24.
3. Pysarenko Gh.M. (2016). Jurydychna vidpovidaljnistj v informacijnij sferi: okremi aspekty stanovlennja [Legal responsibility in the information sphere: some aspects of formation]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, vol. 36, no. 2, pp. 55–58.
4. Volkova A.O. (2014). Osoblyvosti jurydychnoji vidpovidaljnosti za pravoporushennja v informacijnij sferi [Features of legal liability for offenses in the information sphere]. *Legal informatics*, vol. 1, pp. 72–80.
5. Law of Ukraine on Information 1992. *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy*, 1992. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (accessed 29 November 2020).
6. Perun T.S. (2017). Administratyvna vidpovidaljnistj v systemi zakhodiv zabezpechennja informacijnoji bezpeky Ukraini [Administrative responsibility in the system of measures to ensure information security in Ukraine]. *Proceedings of the It-pravo: problemy ta perspektivy rozvytku v Ukraini: II Mizhnarodna naukovo-praktychna konferencija (Ukraine, Ljviv, November 17, 2017)*. Ljviv: NU «Ljvivsjska politehnika», pp. 155–160.
7. Law of Ukraine on Access to Public Information 2011. *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy*, 2011. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (accessed 29 November 2020).
8. Law of Ukraine On Printed Mass Media (Press) in Ukraine, 1992. *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy*, 1993. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (accessed 28 November 2020).